

POLSKA MŁODZIEŻ A.D. 2016

A UZALEŻNIENIA

Artur Malczewski

Centrum Informacji o Narkotykach i Narkomanii

Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii

Na początku lat 90. Fundacja CBOS rozpoczęła realizację badań w szkołach na uczniach ostatnich klas szkół ponadpodstawowych (obecnie ponadgimnazjalnych). Od 2003 roku badanie jest współfinansowane przez Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii. Ostatni pomiar został przeprowadzony pod koniec 2016 roku na ogólnopolskiej losowej próbie 82 dziennych szkół ponadgimnazjalnych – liceów, techników (oraz liceów profilowanych, zawodowych lub technicznych) i zasadniczych szkół zawodowych (z wyłączeniem szkół specjalnych). W większości były to osoby w wieku 18-19 lat; łącznie w badaniu udział wzięło 1724 uczniów. Wywiady zostały zrealizowane metodą audytoryjną – uczniowie, samodzielnie i anonimowo, wypełniali ankiety w czasie jednej godziny lekcyjnej.

Palenie papierosów

Badania realizowane w latach 1992–2003 wskazywały na stopniowy wzrost odsetka uczniów regularnie palących papierosy (z 23% do 31%), jednak w roku 2008 odnotowaliśmy spadek w tym zakresie (do 22%). Obecnie możemy mówić o stabilizacji tego wskaźnika – w 2016 roku regularne palenie deklarowało 21% badanych. Odsetek uczniów, którzy palą tylko w wyjątkowych sytuacjach, wzrósł z 16% w 2008 roku do 21% w 2013 roku, i uległ zahamowaniu w 2016 roku (20%). Najmniej uczniów niepalących było w 2003 roku (50%). W ostatnim badaniu 59% uczniów odpowiedziało przecząco na pytanie o palenie papierosów (tyle samo ile w 1992 i 2010 roku). Niepalenie deklarowało 60%

dziewcząt (63% w 2013 roku) i niewiele mniej chłopców – 58% (w 2010 roku 51%). Wyniki ostatniego pomiaru pokazały wzrost odsetka niepalących wśród chłopców, a spadek wśród dziewcząt. W 2016 roku, podobnie jak trzy lata wcześniej, niepaląca młodzież to najczęściej uczniowie liceów ogólnokształcących (65%). We wszystkich dotychczasowych pomiarach najniższe odsetki niepalących odnotowywano wśród uczniów zasadniczych szkół zawodowych. W 2016 roku ten trend się utrzymał – dwie piąte spośród nich zadeklarowało, że nie pali papierosów (39%). W badaniu z 2016 roku, spośród uczniów uważających sytuację materialną swojej rodziny za dobrą, nie palilo 60%, a spośród tych, którzy określili warunki materialne w rodzinie jako złe – 51%. Analizując wykształcenie rodziców, to z badań prowadzonych w latach 90. wynikało, że wyższe wskaźniki regularnego palenia dotyczyły uczniów, których rodzice mieli wyższe wykształcenie, a niższe – dzieci rodziców z wykształceniem podstawowym. W 2008 roku zarejestrowano zależność odwrotną: wyższe wykształcenie rodziców łączyło się z niskim wskaźnikiem regularnego palenia papierosów przez uczniów. Wówczas odnotowano 22% regularnych palaczy wśród uczniów wychowywanych przez matki z wyższym wykształceniem i 29% – wśród mających matki z wykształceniem podstawowym. Podobnie było z wykształceniem ojców (odpowiednio 16% i 24%). W roku 2010 wykształcenie rodziców w zasadzie nie było zmienną różnicującą. Wśród uczniów wychowywanych przez matki z wykształceniem wyższym było 19% regularnych palaczy,

Tabela 1. Palenie papierosów¹ (%).

	IV '92	IV '94	IV '96	XII '99	XII '03	X '08	XI '10	XI '13	XI '16
Tak, regularnie	23	27	25	30	31	22	23	21	21
Tak, ale tylko w wyjątkowych sytuacjach	18	15	15	17	18	16	17	21	20
Nie	59	58	60	54	50	62	59	58	59

a wśród mających matki z wykształceniem podstawowym – 25%. Jednak w przypadku wykształcenia ojców proporcje były odwrotne (odpowiednio 25%, jeśli było ono wyższe, i 21%, jeśli było podstawowe). Wyniki ostatnich pomiarów, z 2013 i 2016 roku, pokazują, że im wyższe wykształcenie ojca i matki, tym wyższe odsetki deklarujących palenie. W 2016 roku w przypadku podstawowego wykształcenia ojca papierosy paliło 54% badanych, a wyższego – 64%. Podobnie w odniesieniu do wykształcenia matki – najmniejszy odsetek palących odnotowano w grupie uczniów mających matki z wykształceniem podstawowym (56%), a większy – z wyższym (63%).

Na wskaźniki związane z paleniem papierosów wpływ ma uczestnictwo w praktykach religijnych. Im silniejsze zaangażowanie religijne, tym więcej niepalących, a mniej regularnych palaczy. Wpływ tego czynnika na zachowania młodzieży odnotowano we wszystkich dotychczasowych badaniach. Wśród tych, którzy w ostatnim sondażu deklarowali, że uczestniczą w prak-

tykach religijnych kilka razy w tygodniu, palacze stanowią 33%, a wśród w ogóle niebiorących w nich udziału – 50%. Najmniej palących jest wśród uczniów głęboko wierzących (23%) – wśród niewierzących pali 46%. Po papierosy rzadziej sięgają uczniowie otrzymujący bardzo dobre oceny – 65% spośród nich nie pali. Połowa uczniów mających niskie oceny (53%) pali papierosy.

Picie alkoholu

W badaniu przeprowadzonym w 2016 roku, podobnie jak we wcześniejszych pomiarach, alkohol okazał się najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodzieży szkolnej. Sięgała ona po niego częściej niż po papierosy czy narkotyki. W ciągu miesiąca poprzedzającego badanie w 2016 roku: 72% uczniów przynajmniej raz piło piwo, 63% wódkę i inne mocne alkohole, a 41% wino. W porównaniu z 2013 rokiem nastąpił spadek odsetka uczniów sięgających

Tabela 2. Czy w ciągu ostatniego miesiąca pił(a)ś piwo, wino lub wódkę? (%)

	IV '92	IV '94	IV '96	XII '99	XII '03	X '08	XI '10	XI '13	XI '16
Piwo									
Ani razu	47	40	31	25	15	22	24	27	28
1 raz	8	10	11	13	10	10	9	10	13
2–3 razy	11	18	18	22	22	23	21	23	23
4–5 razy	7	10	14	14	15	14	15	16	14
6 razy i więcej	10	18	23	20	24	25	26	22	21
Tak, bez podania, ile razy	13	3	2	2	5	3	3	1	0
Wino									
Ani razu	59	59	67	75	44	67	67	65	59
1 raz	16	17	14	12	12	13	15	17	17
2–3 razy	11	15	13	7	10	10	11	12	16
4–5 razy	3	4	3	3	4	3	3	4	5
6 razy i więcej	2	4	3	2	4	2	2	2	3
Tak, bez podania, ile razy	6	1	1	1	2	1	0	0	0
Wódkę									
Ani razu	69	53	53	54	29	42	37	33	37
1 raz	10	18	17	17	17	19	20	21	20
2–3 razy	7	15	16	16	21	20	22	27	26
4–5 razy	3	7	6	5	7	8	10	12	10
6 razy i więcej	2	5	6	5	6	6	7	7	7
Tak, bez podania, ile razy	6	2	1	3	2	1	2	1	0

Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ w tabeli nie uwzględniono braków danych.

po wódkę (o 5 punktów procentowych), ale wzrost odsetka pijących wino (o 6 punktów). Częstość picia wymienionych trzech grup alkoholi w poszczególnych latach ilustruje tabela 2.

W 1992 roku picie piwa deklarowała niemal połowa uczniów (49%), w kolejnych latach odsetek ten rósł i w 2003 roku osiągnął poziom 76%. Z badań przeprowadzonych w latach 2008 i 2010 wynika, że piwo piło trzech na czterech uczniów (odpowiednio 75% i 74%). Ostatni pomiar wskazuje na stabilizację picia piwa wśród młodzieży. Nie jest zaskakujące, że po piwo częściej sięgają uczniowie niż uczennice. W ciągu miesiąca poprzedzającego badanie piwo piło 75% chłopców (w 2013 roku – 81%) i 69% dziewcząt (w roku 2013 – 67%).

Wśród młodzieży szkolnej wino jest alkoholem najmniej popularnym. Jeśli chodzi o płeć osób sięgających po wino, to należy odnotować wzrost jego spożycia wśród dziewcząt – z 27% w 2008 roku do 38% w 2010 roku oraz 43% w 2013 roku, a w ostatnim pomiarze – do 58%, podczas gdy odsetek chłopców pijących wino utrzymywał się na podobnym poziomie (w 2008 roku 29%, w 2010 roku 30%, a w ostatnim pomiarze – 27%). W 1992 roku picie mocnych alkoholi w ciągu ostatniego miesiąca deklarowała ponad jedna czwarta badanej młodzieży (28%). W latach 1994–1999 utrzymywał się stabilny trend rozpowszechnienia picia wódki na poziomie około 46%. Po 1999 roku odnotowujemy jednak wzrost konsumpcji wódki i innych mocnych alkoholi. W roku 2003 po raz pierwszy ponad połowa badanych zadeklarowała picie wódki, a w 2013 roku odnotowano najwyższy odsetek takich deklaracji od początku realizacji pomiarów (68%). Najnowszy pomiar to załamanie tendencji wzrostowej i spadek odsetka do 63%. Wyniki ostatniego badania pokazują, że – tak jak w latach ubiegłych – po mocne alkohole częściej sięgają uczniowie niż uczennice. W ostatnim miesiącu przed badaniem wódkę piło 65% chłopców (w 2013 roku – 71%) i 61% dziewcząt (w 2010 roku – 63%).

Upijanie się

Z najnowszego sondażu wynika, że co najmniej raz w ciągu miesiąca przed badaniem upiło się 44% uczniów (w 2013 roku 45%). Odsetek badanych, którym zdarzyło się to co najmniej trzykrotnie, wyniósł 8% (w 2013 roku

– 11%). Do upicia się częściej przyznawali się chłopcy (46%) niż dziewczęta (42%).

W 2016 roku upijanie się najczęściej deklarowali uczniowie zasadniczych szkół zawodowych (52%, w roku 2013 – 59%). W publicznych liceach ogólnokształcących do upicia się w ciągu miesiąca przed badaniem przyznało się 46% ankietowanych, a w technikach – 40%.

Widoczne jest także zróżnicowanie w zależności od statusu ucznia. Upija się więcej uczniów słabych (dwójkowych i trójkowych – 49%) niż tych, którzy uzyskują lepsze oceny (czwórkowi – 41%, piątkowi i szóstkowi – 33%). W ostatnim badaniu nie stwierdzono związku między wykształceniem rodziców a upijaniem się dzieci. W grupie młodzieży z rodzin uboższych w ciągu miesiąca przed badaniem upiło się 50% uczniów, natomiast wśród badanych deklarujących dobrą sytuację materialną – 45%. Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, najwyższe odsetki odnotowano w miastach liczących powyżej 100 tys. mieszkańców – 47%, a najniższe w miastach poniżej 20 tys. – 40%. Na opisywane zachowania wpływ mają postawy religijne młodzieży. Im silniej zaangażowani religijnie są uczniowie, tym rzadziej zgłaszają przypadki upijania się. Wśród badanych, którzy uczestniczyli w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu, w miesiącu poprzedzającym sondaż upiło się 31%, a w grupie osób w ogóle nieuczestniczących w praktykach religijnych – 50%.

Zastosowanie konopi w leczeniu

W ramach ostatniego badania zapytano młodzież o opinię na temat zastosowania konopi w celach medycznych. Respondenci mieli do wyboru kilka odpowiedzi. Rozkłady zostały przedstawione na wykresie 1. Największy odsetek uczniów (31%) uznał, że pacjenci powinni mieć możliwość stosowania konopi w celach medycznych, ale wyłącznie w ramach terapii eksperymentalnej, pod ścisłym nadzorem lekarzy. Prawie co piąty badany (18%) był zdania, że pacjenci powinni mieć możliwość stosowania w celach medycznych konopi dostępnych w aptekach i sprzedawanych na receptę. Więcej niż co ósmy opowiedział się za rozwiązaniem umożliwiającym uprawy na własne potrzeby w celach medycznych, na podstawie specjalnego zezwolenia i pod nadzorem lekarzy (12%). Trochę wyższy odsetek (14%) uważał, że pacjenci powinni mieć możliwość uprawiania konopi bez potrzeby posiadania zezwolenia. W sumie zatem

co czwarty badany uznał, że pacjenci powinni mieć możliwość uprawiania konopi w celach medycznych. Rozwiązanie polegające na uprawianiu i dystrybuowaniu konopi w celach leczniczych przez specjalnie powołaną instytucję wybrało 7% respondentów. Przeciwno stosowaniu konopi w celach leczniczych opowiedziało się niespełna 3% badanych, a ponad 12% nie miało wyrobionego zdania na ten temat.

Dostępność narkotyków

Analizując rozkłady odpowiedzi respondentów oceniających zdobycie substancji psychoaktywnych innych niż napoje alkoholowe jako niemożliwe, należy odnotować, że w przypadku większości tych substancji odsetki uczniów składających takie deklaracje mieściły się w granicach 13–32%. Odsetki badanych określających zdobycie większości substancji psychoaktywnych jako trudne, kształtowały się na poziomie 24–31%. Im trudniejsza do zdobycia była substancja, tym więcej osób deklaroowało, że nie potrafi ocenić stopnia trudności. Najłatwiejsza do zdobycia spośród substancji nielegalnych była marihuana (47% badanych oceniało jej zdobycie jako łatwe). Warto zauważyć niewielki spadek dostępności „dopalaczy”. Według pomiaru z 2016 roku zmniejszył się odsetek osób oceniających dostęp do nich jako łatwy (spadek z 20% do 15%).

Jednym ze wskaźników wykorzystywanych przy badaniu problemu używania narkotyków przez młodych ludzi jest wskaźnik obecności tego rodzaju środków w ich otoczeniu. W 2003 roku po raz pierwszy zapytano

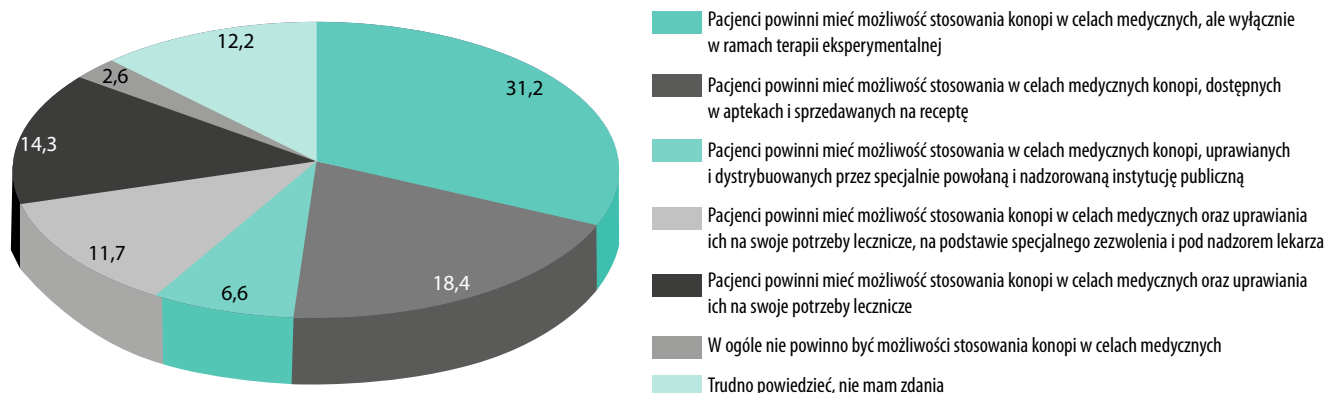
uczniów, czy w ich środowisku, wśród znajomych (kolegów, koleżanek) jest ktoś, kto zażywa narkotyki lub środki odurzające. W 2013 roku, podobnie jak w 2010 roku, co drugi badany (odpowiednio 54% i 53%) znał taką osobę. W ostatnim pomiarze z 2016 roku 51% uczniów – największy odsetek od 2003 roku – zadeklarowało, że nie zna osoby zażywającej substancję psychoaktywną.

Używanie narkotyków

Uczniowie pytani byli o doświadczenia związane z używaniem narkotyków. Od 1992 roku odpowiadają na pytanie o kontakt z narkotykami w ciągu 12 miesięcy poprzedzających sondaż, a następnie, jeśli ich używali, proszeni są o wymienienie substancji psychoaktywnych. W 2008 roku po raz pierwszy mieli wskazać używane substancje psychoaktywne wymienione w ankiecie, wśród których były również „dopalacze”. Uczniowie odpowiadali także na pytanie o kontakt z substancjami psychoaktywnymi: w ciągu 30 dni przed badaniem – co jest wskaźnikiem używania bieżącego (ang. *current use*), w ciągu ostatnich 12 miesięcy – jako wskaźnika używania aktualnego (ang. *recent use*), oraz kiedykolwiek w życiu – co jest wskaźnikiem eksperymentowania z narkotykami (ang. *lifetime experience*).

W latach 1992–2003 odsetek uczniów, którzy używali narkotyków w ciągu ostatniego roku, systematycznie rósł (z 5% do 24%). W 2008 roku zmniejszył się on do 15%. Od tego czasu notujemy niewielki wzrost – do 18% w 2013 roku. Ostatni pomiar to zatrzymanie

Wykres 1. Opinie badanych na temat zastosowania konopi w celach medycznych (%).

tendencji wzrostowej – w 2016 roku odsetek badanych deklarujących używanie narkotyków wyniósł 17%. Z badań prowadzonych od 1992 roku wynika, że chłopcy mają kontakt z narkotykami częściej niż dziewczęta. W 2013 roku 24% uczniów i 10% uczennic odpowiedziało twierdząco na pytanie o używanie nielegalnych substancji. W ostatnim pomiarze nastąpił spadek odsetka uczniów do 20% i wzrost odsetka uczennic do 14%. Najwyższy odsetek badanych zażywających narkotyki odnotowano w zasadniczych szkołach zawodowych (21%, w 2013 roku – 26%), a najniższy w liceach (15%, w 2013 roku – 18%). Wśród uczniów dwójkowych i trójkowych kontakt z substancjami psychoaktywnymi miało 22% badanych (jak w 2013 roku) i był to najwyższy odsetek, natomiast wśród uczniów piątkowych lub szóstkowych odnotowano odsetek najniższy – 13% (w 2013 roku – 12%). Wykształcenie rodziców nie jest czynnikiem różnicującym sięganie po narkotyki. Odsetki uczniów sięgających po narkotyki mających rodziców z wykształceniem wyższym, a także z podstawowym lub zasadniczym zawodowym

są podobne i wahają się w granicach 16–18%. W 2013 roku najwięcej uczniów deklarujących zażywanie narkotyków mieszkało w miastach liczących powyżej 500 tys. mieszkańców (28%), prawie o połowę mniejszy ich odsetek odnotowano wśród badanych mieszkających na wsi (15%). Podobne wyniki były w pomiarze z 2016 roku: w dużych miastach po narkotyki sięgało 24% uczniów, a na wsi – 15%. Najniższe odsetki zarejestrowano w miastach liczących poniżej 20 tys. mieszkańców (12%). Czynnikiem chroniącym przed eksperymentowaniem z narkotykami jest udział w praktykach religijnych. Ta prawidłowość widoczna była również we wcześniejszych badaniach. Co czwarty uczeń niepraktykujący religijnie deklarował kontakt z narkotykami (26%). W przypadku osób biorących udział w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu mniej niż co siedemnasty używał narkotyków (6%). Uczniowie, którzy deklarowali się jako głęboko wierzący, rzadziej sięgali po narkotyki (12%) niż niewierzący (27%). Kontakt z narkotykami miało 22% badanych, których rodzice w ciągu ostatnich 12 miesięcy pracowali za granicą, oraz 17% tych,

Tabela 3. Jak sądzisz, gdybyś chciał(a) zdobyć każdą z następujących substancji, jak trudne byłoby to dla Ciebie? (%)

	2013				2016			
	Nieosiągalne	Trudne	Łatwe	Nie wiem	Nieosiągalne	Trudne	Łatwe	Nie wiem
Papierosy	2	1	94	3	3	2	94	2
Piwo	2	2	95	2	2	1	95	2
Wino	2	2	94	2	2	1	95	2
Wódka	2	1	94	2	2	2	94	2
Leki uspokajające i nasenne	17	21	41	21	19	22	35	24
Marihuana, haszysz	12	23	50	14	13	24	47	16
Amfetamina	24	33	17	26	25	31	16	28
LSD lub inny środek halucynogeny	24	35	14	27	24	34	13	28
Grzyby halucynogenne								
Sterydy anaboliczne	28	32	12	29	28	29	12	31
Ecstasy	28	33	10	29	28	31	11	30
Kokaina	27	34	9	29	29	31	11	29
Crack								
Heroina	30	33	8	29	30	31	8	30
Polska heroina, tzw. kompot	29	32	8	31	30	30	7	32
„Dopalacze” (tzw. smarty)	25	28	20	27	27	29	15	29
Poppersy	31	30	7	34	32	28	6	34
Dekstrometorfan (DXM)	31	31	5	33	31	30	6	33

których rodzice w ciągu ostatniego roku nie wyjeżdżali do pracy za granicę.

Rodzaje narkotyków

Pod ogólną nazwą „narkotyki” kryje się wiele substancji o różnorodnym działaniu – od stymulującego do uspokajającego. W 2008 roku po raz pierwszy w kwestionariuszu zamieszczono pytania dotyczące używania przez młodzież poszczególnych narkotyków. Rozkłady odpowiedzi zaprezentowane są w tabeli 6. Najczęściej zażywane przez uczniów były marihuana i haszysz. Do przyjmowania ich „kiedykolwiek w życiu” przyznało się w 2016 roku 42% badanych, co oznacza niewielki wzrost (o 2 punkty procentowe) w stosunku do 2013 roku. Wyniki ostatniego pomiaru pokazały zahamowanie trendu wzrostowego używania konopi indyjskich. W ciągu 12 miesięcy poprzedzających pomiar w 2016 roku marihuanę lub haszysz zażywał co piąty uczeń (21%, w 2013 roku 23%), a w ciągu ostatnich 30 dni – co dziesiąty (10%, w 2013 roku 9%). Zażywanie leków uspokajających i nasennych bez przepisu lekarza deklaruje obecnie co piąty uczeń (19%, w 2013 roku 20%), w ciągu ostatnich 12 miesięcy blisko co dziesiąty (9%, w 2013 roku 11%), a w ciągu ostatnich 30 dni – niemal co dwudziesty (4%, w 2013 roku 5%). Po marihuanie i haszyszu najbardziej rozpowszechnioną nielegalną substancją jest amfetamina. W 2008 roku do eksperymentów z tą substancją przyznało się 9% uczniów, a w ostatnich trzech pomiarach – 7%. W ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie w roku 2008 amfetaminę zażywało 4% uczniów, a w ostatnich trzech pomiarach – 3%, zaś wskaźniki dla zażywania w ciągu ostatnich 30 dni wynoszą: 1% w 2008 roku, 2%

w 2010 i 2013 roku i 1% w 2016 roku. Odsetek badanych, którzy sięgali po ecstasy, wyniósł 4% (w 2013 – 3%), 2% uczniów zadeklarował eksperymentowanie z tą substancją w ciągu ostatniego roku (w 2008 roku – 3%, w 2010 i 2013 roku – 1%), a w ciągu ostatniego miesiąca – 1% we wszystkich pomiarach. W przypadku „dopalaczy” odnotowujemy spadek poziomu używania tych substancji. Odsetek badanych, którzy eksperymentowali z tymi substancjami, jest taki sam jak w 2008 roku – ponad 3%. Używanie „dopalaczy” w ciągu ostatniego roku i ostatniego miesiąca osiągnęło najniższy poziom od początku prowadzenia badań (po 1% uczniów).

Uczniowie byli pytani również o to, ile razy zażywali wymienione w ankiecie substancje. Najczęściej przyjmowanymi narkotykami są marihuana lub haszysz. Raz lub dwa razy w życiu używało ich 14% uczniów, 3–9 razy – 13% badanych, 10–39 razy – 7%, a więcej niż 40 razy – 8%.

Co dziesiąty uczeń (10%) deklaruje, że 1-2 razy brał leki uspokajające i nasenne bez wskazań lekarskich, 7% przyjmowało je 3-9 razy. Analiza rozkładów odpowiedzi na pytanie o częstość używania poszczególnych substancji pokazuje, że w przypadku większości substancji uczniowie zażywali narkotyki najczęściej 1-2 razy.

Używanie i dostępność „dopalaczy”

W przypadku „dopalaczy” odnotowujemy spadek używania tych substancji. Odsetek badanych, którzy eksperymentowali z tymi substancjami, jest według ostatniego pomiaru taki sam, jak w 2008 roku – 3,5%. Po 1% badanych używało „dopalaczy” w ciągu ostatniego roku oraz w ciągu ostatniego miesiąca. Są to

Tabela 4. Czy w Twoim środowisku, wśród Twoich znajomych (kolegów/koleżanek) jest ktoś, kto zażywa narkotyki lub środki odurzające? (%)

	XII '03	X '08	XI '10	XI '13	XI '16
Tak, kilka osób	35	24	25	26	23
Tak, jedna, dwie osoby	32	28	28	28	27
Nie, nikt	32	48	47	45	51

Tabela 5. Czy w ciągu ostatniego roku używał(aś) narkotyków, środków odurzających? (%)

	IV '92	IV '94	IV '96	XII '99	XII '03	X '08	XI '10	XI '13	XI '16
Tak	5	10	10	18	24	15	16	18	17
Nie	95	90	90	82	76	85	84	82	82

najniższe wskaźniki od początku ujęcia tematyki „dopalaczy” w badaniu – to jest od 2008 roku. Rok 2010 był okresem funkcjonowania ponad 1400 sklepów z nowymi substancjami psychoaktywnymi. Wyniki z 2013 roku wskazują na spadek używania „dopalaczy”. Do kontaktu z nimi „kiedykolwiek w życiu” przyznało się o ponad po-

Tabela 6. Używanie substancji psychoaktywnych (%).

	Nie, nigdy						Tak											
	Kiedykolwiek w życiu						W ciągu ostatnich 12 miesięcy						W ciągu ostatnich 30 dni					
	2008	2010	2013	2016	2008	2010	2013	2016	2008	2010	2013	2016	2008	2010	2013	2016		
Marihuana lub haszysz	69,1	63,0	59,3	57,2	30,5	35,7	40,2	42,0	16,4	18,0	23,0	21,0	7,3	7,7	9,0	9,9		
Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	77,9	78,4	79,6	80,2	21,8	19,9	19,7	18,6	11,2	9,6	11,0	9,2	4,7	3,8	5,1	4,4		
Amfetamina	90,6	91,0	92,1	92,0	9,0	6,8	6,9	7,2	3,7	3,0	3,4	3,3	1,1	1,5	1,7	1,4		
Ecstasy	94,3	94,8	96,7	95,3	5,5	3,5	2,6	3,9	3,0	1,4	1,4	1,9	1,1	0,8	1,0	0,9		
Substancje wziewne	96,8	95,3	96,5	96,5	2,9	2,8	2,8	2,8	1,0	0,7	0,7	1,2	0,6	0,5	0,5	0,8		
LSD lub inne halucynogenne (w 2013 r. i w 2016 r. razem z grzybami halucynogennymi)	97,5	94,9	95,1	94,9	2,3	3,3	4,4	4,3	1,3	1,4	1,8	2,2	0,5	0,7	1,1	1,1		
Grzyby halucynogenne	96,1	94,7	-	-	3,6	3,4	-	-	2,0	1,4	-	-	1,1	0,6	-	-		
Kokaina (w 2013 r. i 2016 r. razem z crackiem)	97,5	94,8	96	95,4	2,2	2,3	3,5	3,4	1,1	0,7	1,9	1,6	0,6	0,6	1,1	1,0		
Crack	98,6	95,8	-	-	1,2	2,3	-	-	0,5	0,6	-	-	0,4	0,5	-	-		
Relevin	99,1	96,7	98,5	97,1	0,8	1,4	1,0	1,7	0,4	0,4	0,4	0,7	0,3	0,3	0,2	0,6		
Heroina	98,5	96,3	97,9	96,9	1,3	1,9	1,6	1,9	0,6	0,8	1,0	0,7	0,1	0,5	0,7	0,7		
Leki przeciwkaszłowe lub na przeziębienie przyjmowane w celu odurzania się	96,5	93,6	95,3	94,3	3,2	4,7	4,2	4,9	1,9	2,2	2,1	1,9	0,9	1,1	1,0	1,2		
„Dopalacze” („Legal highs”)	96,4	86,8	94,3	95,6	3,5	11,4	5,2	3,6	2,6	7,2	2,0	1,1	1,5	1,1	1,0	0,7		
Dekstrometorfan (DXM)	98,8	97,0	98,1	97,0	1,0	1,3	1,4	1,8	0,6	0,4	0,8	0,8	0,5	0,2	0,1	0,6		
Sterydy anaboliczne	96,4	95,2	97,1	95,7	3,4	2,9	2,2	2,9	1,9	0,9	1,2	1,5	0,7	0,5	0,7	1,3		

W zestawieniu nie uwzględniono braków danych.

łowę mniej respondentów niż w 2010 roku, czyli 5%, a trzy razy mniejszy odsetek badanych używał ich „w ciągu ostatniego roku” (spadek z 7% do 2%), odsetek osób sięgających po nie „w ciągu ostatnich 30 dni” wyniósł natomiast 1%. Dla prowadzenia działań profilaktycznych ważne jest określenie, jakie grupy są najbardziej zagrożone problemem. Według badań z 2016 roku częściej po „dopalacze” sięgają chłopcy (5%) niż dziewczęta (3%). Najwyższy odsetek odnotowaliśmy w zasadniczych szkołach zawodowych (6%) oraz w miastach liczących powyżej 500 tys. mieszkańców (6%). Badani oceniający swoje warunki materialne jako złe częściej sięgają po „dopalacze” (9%) niż osoby deklarujące dobre warunki (3%). Wśród osób głęboko wierzących odsetek korzystających z „dopalaczy” jest mniejszy (3%) niż wśród niewierzących (7%). Zdobyć „dopalaczy” jako łatwe określiło 15% uczniów. Mniejszy odsetek mieszkańców wsi (13%) niż miast (w zależności od wielkości miasta od 15% do 19%) ocenił zdobycie „dopalaczy” jako łatwe. Przedmiotem pomiaru był źródło zaopatrywania się w „dopalacze”. W 2016 roku 1,7% badanych kupowało je w sklepach stacjonarnych. Ze sklepu internetowego korzystało 1,1% uczniów, a ze sklepu zagranicznego – 1,1%. Taki sam odsetek badanych korzystał z ukrytych giełd internetowych, tzw. kryptomarketów – 1,1%. W inny sposób kupowało je 2,3% ankietowanych – od dilerów czy znajomych. Nie rzadziej niż 2–3 razy w miesiącu „dopalacze” kupował tylko nieznaczny odsetek badanych (0,5%).

Młodzież a internet i hazard²

Przedmiotem badania była również obecność młodzieży w internecie. Niemal wszyscy badani (99%) mają do niego dostęp w domu, a prawie wszyscy (97%) korzystają z sieci za pośrednictwem urządzeń mobilnych. W sieci badani spędzają przeciętnie cztery godziny na dobę, czyli o godzinę dłużej niż trzy lata temu. Aktywność online jest w znacznym

stopniu zdeterminowana przez płeć: chłopcy częściej grają w gry sieciowe i hazardowe bądź śledzą witryny związane z własnymi zainteresowaniami, dziewczęta natomiast w większym stopniu koncentrują się na kontaktach towarzyskich, nauce, odwiedzaniu sklepów internetowych oraz śledzeniu blogów. Trzy czwarte uczniów to przeciętni internauci, w przypadku jednej piątej korzystanie z sieci generuje problemy związane z jej nadużywaniem, natomiast czterech młodych ludzi na stu przejawia symptomy uzależnienia. Problem ten dotyczy przede wszystkim tych, którzy spędzają w internecie więcej niż sześć godzin dziennie; symptomy uzależnienia od internetu częściej niż przeciętnie przejawiają respondenci, dla których główną aktywnością w sieci jest udział w grach hazardowych.

W stosunku do 2013 roku wzrosło zainteresowanie młodych ludzi hazardem. Najwyższy wzrost odsetka graczy notujemy w odniesieniu do gier liczbowych innych niż Lotto, w których bierze obecnie udział blisko co piąty młody człowiek. Najistotniejszym czynnikiem różnicującym udział młodzieży w grach na pieniądze jest płeć: uczestniczy w nich więcej chłopców niż dziewcząt.

Przeciętny deklarowany koszt gry w 2016 roku kształtuje się na poziomie 187 zł, a średnia wartość „zysku” (wygranej) to 403 zł. Większość młodych graczy ma subiektywne poczucie finansowej „opłacalności” hazardu: spośród ogółu grających blisko 2/3 deklaruje

wyższe wygrane niż nakłady poniesione na grę w skali roku. Odsetek graczy przekonanych o dodatnim bilansie finansowym gry wzrósł w stosunku do 2013 roku o 8 punktów procentowych. Zaobserwowanemu wzrostowi zainteresowania młodzieży grami na pieniądze towarzyszy wzrost zagrożenia uzależnieniem od hazardu. W stosunku do 2013 roku zwiększył się zarówno odsetek młodych ludzi zdradzających symptomy ryzykownej gry (o 6,5 punktu procentowego), jak i tych, którzy są w grupie wysokiego ryzyka uzależnienia (z 4,5% do 6,0%). Zagrożenie realnym problemem z hazardem dotyczy w zdecydowanie większym stopniu chłopców niż dziewcząt. Istnieje związek między problemowym hazardem a uzależnieniem od internetu: co piąty młody człowiek wykazujący symptomy zagrożenia uzależnieniem od gier na pieniądze jest jednocześnie w grupie podwyższonego ryzyka uzależnienia od internetu.

Raport z badania z 2016 roku i wcześniejsze jego edycje dostępne są na stronie Centrum Informacji KBPN www.cinn.gov.pl/portal?id=166545.

Przypisy

- ¹ Prezentowane badanie było finansowane przez różne instytucje: statutowe badanie CBOS – 1992, 1994; 1996, badanie Instytutu Psychiatrii i Neurologii 1999, badania KBPN: 2003, 2008, 2010, 2013, 2016.
- ² Raport z badania dotyczący substancji psychoaktywnych został opracowany przez autora artykułu, części dotyczące hazardu oraz internetu przez Magdalenę Gwiazdę z Fundacji CBOS.

Tabela 7. Ile razy (jeśli w ogóle) zdarzyło Ci się używać kiedykolwiek, któregośkolwiek z podanych niżej środków? (%)

	Nie używale(a)m	1–2 razy	3–9 razy	10–39 razy	40 razy lub więcej
Marihuana, haszysz	57,8	14,4	13,1	6,6	8,2
Leki uspokajające i nasenne bez przepisu lekarza	81,6	10,2	6,6	0,9	0,7
Alkohol razem z marihuaną	75,7	10,3	7,6	3,4	3,1
Amfetamina	92,6	4,1	1,2	1,6	0,6
Ecstasy	96,2	2,6	0,9	0,2	0,2
Poppersy	97,5	1,8	0,2	0,3	0,2
LSD lub grzyby halucynogenne i inne halucynogeny	95,6	3,1	0,8	0,2	0,3
„Dopalacze” (tzw. smarty)	96,6	2,4	0,4	0,4	0,3
Kokaina, crack	96,6	2,5	0,5	0,2	0,2
Leki przeciwkaszlowe przyjmowane w celu odurzania się	95,2	3,5	0,9	0,1	0,2
Substancje chemiczne (np. klej, aerozol) używane w celu odurzania się	97,2	2,2	0,3	0,2	0,2